

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА МІШУКОВА**

**ТЕМА ПОКОЛІНЬ У РОМАНАХ “GENERATION “П”” В.
ПЕЛЕВІНА ТА “GENERATION ІКС” Д. КОУПЛЕНДА**

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконав: студент II курсу 212 М групи
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.034 Філологія (Слов'янські
мови та літератури (переклад включно), перша –
російська) другого (магістерського) рівня вищої
освіти

Ахмедов Олександр Анатолійович

Керівник: к.ф.н, доц. Коротєєва В.В.

Рецензент: доктор філологічних наук, професор
Олексенко В. П.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи дослідження	6
1.1. Поняття "покоління" в міжгалузевій інтерпретації	6
1.2. Проблема покоління у світовій літературі	13
1.3. Сучасний стан літературознавчих досліджень з теми	16
РОЗДІЛ 2. Тема поколінь у романах "Generation "П"" В. Пелевіна та "Generation Ікс" Д. Коупленда	19
2.1. Специфіка репрезентації теми покоління у романі Д. Коупленда "Generation Ікс"	19
2.2. Особливості художнього втілення теми покоління у романі В. Пелевіна "Generation "П""	33
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Наприкінці ХХ століття на перший план виступає проблема становлення нового інформаційного світу, зі своїми аксіологічними орієнтирами, у якому особистість має знайти власне місце. Цей світоглядний злам продукує виникнення нового покоління, яке спроможне було б жити у новому світі. Але ж особливості цього покоління, його світосприйняття, його відмінності від попереднього вимагають ретельного вивчення як у соціології та політиці, так і в художній літературі. Поява творів, у яких письменники намагаються осмислити своєрідність нового покоління, необхідність дослідження типологічних сходжень та розбіжностей у сприйнятті поколінневої проблематики й обумовлює актуальність роботи.

Література кінця ХХ століття, на відміну від попередньої епохи, у якій «пружину» поколінневої проблематики становило відчуження людини від суспільства в результаті символічного бунту через невідповідність суспільства ідеальному конструкту у свідомості героя, пропонує інший спосіб розуміння проблеми покоління.

Актуальність теми роботи зумовлена тим, що на сучасному етапі вивчення поколінневої тематики у творчості В. Пелевіна та Д. Коупленда знаходиться на стадії збору матеріалу та попередніх узагальнень. Мистецький доробок Д. Коупленда був об'єктом досліджень таких вчених як

С. Антоненко, К. Кузнєцов, І. Кормільцев, А. Вяльцев, тощо та В. Пелевіна –О. Геніс, А. Долін, О. Кривцун, Г. Мережинська, Л. Салієва, тощо.

Кваліфікаційна робота виконана в межах **науково-дослідної теми кафедри** англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету

«Тема поколінь у романах “Generation “П”” В. Пелевіна та “Generation Ікс” Д. Коупленда» (Державна реєстрація № 0117U 003763)

Мета роботи – проаналізувати художні особливості романів Д. Коупленда «Покоління Х», В. Пелевіна «Покоління П», виявити специфічні засоби втілення у романах теми покоління.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети у дослідженні було використано компаративний (сходження та розбіжності у художній реалізації теми покоління в романах письменників), типологічний (типологічні риси та новаторство творчості), культурно-історичний (виявлення специфіки розкриття теми покоління) методи, інтертекстуальний аналіз творів (виявлення авторської концепції, втіленої засобами постмодернізму).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що було розглянуто сучасні культурологічні та літературознавчі поколіннєві концепції, простежено еволюцію теми покоління у світовій літературі; вивчено стан дослідженості творчості Д. Коупленда, В. Пелевіна, риси поколіннєвості у творчості якого досі не ставали об’єктом дослідження вчених; проаналізовано «поколіннєві» романи названих письменників, виявлено специфіку реалізації в них означеної теми на різних рівнях художнього тексту; уперше проведено зіставний аналіз двох романів з метою виявлення типологічних схожостей та розбіжностей у змалюванні теми покоління.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що вона може бути використана в шкільній і вузівській практиці при вивченні історії зарубіжної літератури ХХ та початку ХХІ ст., а саме поколіннєвої проблематики та стилістичних особливостей постмодерністських творів.

Апробація результатів випускної роботи. Випускну роботу обговорено на засіданні кафедри англійської філології та світової

літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету (листопад 2021 року).

Структура та обсяг випускної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел складається з 41 позиції, у тому числі – 2 позиції англійською мовою.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття "покоління" в міжгалузевій інтерпретації

У процесі вивчення поняття «покоління» було сформовано декілька основних концепцій: історико-культурну, загальноісторичну, суб'єктивно-нормативну, загальномовну та символічну.

«Покоління» об'єднує у собі два аспекти. У першому – формально-хронологічному – покоління виступає як одиниця періодизації життя суспільства чи культури. Щодо періодизації художнього життя – це проміжна одиниця між «століттям» і «сезоном».

Століття характеризує довгі нерухомі відрізки часу. Дрібні культурні зміни, що є наслідками швидкоплинної моди, характеризуються сезоном.

Поняття «покоління» (як у спеціальному історико-культурному, так і у звичайному загальномовному вживанні) об'єднує два аспекти – формально-хронологічний та змістовно-номенклатурний.

Століття характеризує великі, нерухомі відрізки тривалої часової протяжності, сезон – найдрібніші періоди культурних змін, пов'язані з поняттями «моди» та «хвилинного успіху». Що ж стосується «покоління», то в силу біологічних конотацій терміна в рамках цього періоду поєднуються сталість (самоідентичність) і динаміка, пов'язана не стільки з внутрішньою зміною, скільки з граничними точками початку й кінця.

Покоління – це цикли, що підпорядковуються природному чергуванню росту й занепаду. Як стверджує С. М. Зенкін, покоління – «це час, втілений в людях, у їх драматичну долю, у безперервну тривалість історичного процесу воно вписує міру, обумовлену життєвим

циклом людського тіла, і вносить циклічний час, що схоже на міфологічний час «вічного повернення» [18].

Активний розвиток науки спричинив підвищений інтерес до поняття «покоління».

Звернення до теми поколінь обумовлено й розвитком науки. Категорія «покоління» займає важливе місце в науковому дослідженні системи соціальної та культурної спадкоємності, процесів соціалізації нових генерацій, а також структури, динаміки й закономірностей процесу розвитку культури й суспільства в цілому.

Наприклад, «військове покоління», «шістдесятники» і т. ін. – не тільки самоназва, а й образ думок, і, в певних межах, спосіб життя. Однак сама подія, яка формує покоління, містить в собі відображення безлічі інших подій, а в більш загальній формі – ментальності народу, культурних кодів епохи, соціальних очікувань і т. ін.

Ці фактори не враховуються в соціокультурній події, але приховано присутні в ній і пов'язують її з іншими соціокультурними подіями, що формують нові покоління через культурні тезауруси.

Власне, не може йти мови про повністю розділені ціннісні системи в рамках одного суспільства за ознакою вікових відмінностей. Інша річ – ціннісні «розриви» соціокультурних поколінь. У силу того, що такі покоління не збігаються повною мірою зі складом осіб одного віку, а відображають значимість соціокультурної події для формування ціннісних орієнтацій значних груп людей, в суспільстві співіснують, часом парадоксально, кілька ліній солідарності й конфлікту поколінь: на тлі протистояння, яке виявляється в міжпоколінневих відносинах, одночасно може виникати союз поколінь, який знову-таки носить ціннісний характер і не охоплює всіх представників того чи іншого віку – вікових когорт у демографічному сенсі [18]. Як ціннісні «розриви» поколінь, так і міжпоколінневі «союзи» слід виявляти в чітко окреслених рамках конкретних соціокультурних обставин.

За визначенням А. Безгрешнової, покоління як феномен культури – це сукупність однолітків і сучасників, що представляє собою особливу соціально-історичну та соціально-психологічну спільність (долі, умонастроїв, ціннісних орієнтацій і переживань), яка виділяється під впливом історичних подій, ідей і цінностей певного типу культури, займає важливе місце і відіграє істотну роль у соціальних і культурних процесах спадкоємності і зміни традицій [3].

Окремий тип покоління – художнє, виділяє О. Кривцун [15]. Поняття художнього покоління більшою мірою виявляється значущим в пору його становлення. З плином часу поколіннєва спільність митців переструктурується природним шляхом. Якщо цього не відбувається і яке-небудь покоління наполягає на своїй винятковості, ми є свідками превалювання охоронних функцій у самосвідомості даного покоління, переважає розрахунок і прагматика, властиві будь-якої художній спілці, яка штучно підтримує свою значимість. У явному вигляді художнє покоління як дійсний творчий феномен існує вельми недовго і запам'ятовується в історії найчастіше саме молодіжними колективними акціями: дипломними виставами та виставками, альманахами поетів і письменників нових генерацій. Згодом основою, здатною об'єднати художників в колектив, виступають суто естетичні творчі принципи, але не вікові критерії.

Активний попит спонукає сьогодні розглядати поняття «покоління» як категорію. Насамперед, поняття «покоління» і «поколіннєвий» підхід використовуються, коли літературознавці і критики виокремлюють твори, в яких зміна поколінь є предметом дослідження авторів. Цю літературу прийнято розглядати в контексті автобіографічної прози, постмодерністської інтертекстуальності або в контексті сучасної тенденції non-fiction. Однак, за Т. Ритовою, осмислення побуту, історичної долі, екзистенційних цінностей та літературної рефлексії покоління в цих творах є першорядним [32].

Цікаво звернути увагу, що можна розглядати так звані «горизонтальні» покоління, тобто покоління, які співіснують в одній країні в один і той же час, і покоління «вертикальні», які змінюють одне одне у часі. Горизонтальні покоління розглядаються не за принципом діахронії, а за принципом синхронії. Найбільш яскравий приклад у цьому плані – одночасне співіснування багато в чому різних за своїм менталітетом і життєвими орієнтирами поколінь південних і північних штатів США [15].

Актуалізація поколінневих проблем пояснюється багато в чому тим, що стан суспільства, будь-якої соціальної системи визначається сукупністю минулих та нинішніх поколінь. Вся соціальна спадщина, традиції, культура, техніка, наука співвідносяться до діахронії та синхронії з конкретними соціальними групами, або представниками соціальних груп. Соціум, ідентифікуючи себе в часі, використовує літочислення, що передбачає обов'язковість опозиції: минуле-сьогодення.

Покоління як ментальна категорія є невід'ємним структурним елементом функціонування будь-якого суспільства. Покоління – сполучна ланка між індивідом та суспільством. Тому сьогодні, коли в центрі уваги суспільства все частіше виявляється особистість, зрозуміти її прагнуть у контексті поколінневої приналежності, у її включеності до поколінневої організації соціуму.

Неоднозначність понятійного апарату, відсутність інформації про особливості зміни поколінневих відносин в умовах кризи стимулювали пошук підходів до відповідей на питання, що виникли в різних наукових дисциплінах: культурології, соціології, психології, філософії, демографії, етнографії.

У рамках загальноісторичного підходу в західній та частково вітчизняній історіографії здійснювалося порівняльне вивчення вікового

складу учасників різних соціальних рухів на різних етапах розвитку суспільства.

В основу культурно-історичної теорії, розробленої Л. С. Виготським, покладено ідею про те, що розвиток знакових систем, конкретні форми соціокультурної діяльності, досягнення цивілізації є вирішальними факторами формування психічних процесів та властивостей особистості та покоління в цілому.

На рубежі XIX-XX століть сформувався і домінував позитивістсько-натуралістичний підхід до вивчення проблеми поколінь.

Найбільший представник неопозитивізму П. А. Сорокін, включаючи в свою систему соціології соціальну механіку (соціальну фізіологію) та соціальну генетику, виділив з-поміж інших покоління групи (за віковою ознакою), «закриті» покоління групи (за віковими та декількома іншими соціальними ознаками), «відкриті» покоління асоціації (за ознакою добровільної взаємодії).

Структурно-функціональний підхід до вивчення генерацій, що розглядає покоління з погляду системного підходу як функціональну систему позицій, соціальних статусів та інституційних ролей індивідів. Еміль Дюркгейм, розглядаючи проблему поколінь крізь призму суспільної свідомості («колективних уявлень»), використовував термін «наступність» як невід'ємний механізм регламентації поведінки індивідів та соціальних груп у суспільстві[6].

Ш. Ейзенштадт стверджував, що вікові категорії є одночасно соціальними та психологічними. Для соціальної системи вік є категорією, відповідно до якої різні соціальні ролі розподіляються між різними людьми. Для індивіда ж усвідомлення свого віку стає важливим інтегративним елементом завдяки впливу з його самоідентифікацію. Ступінь взаємозв'язку між віковими групами та загальною соціальною структурою залежить від ступеня гармонії між цінностями та орієнтаціями вікових груп та основними інституційними нормами та

цінностями соціальної структури, від того наскільки віковим групам передані повністю інституційні ролі [17].

Ш. Ейзенштадт стверджував, що вікові категорії є одночасно соціальними та психологічними. Для соціальної системи вік є категорією, відповідно до якої різні соціальні ролі розподіляються між різними людьми. Для індивіда ж усвідомлення свого віку стає важливим інтегративним елементом завдяки впливу на його самоідентифікацію. Ступінь взаємозв'язку між віковими групами та загальною соціальною структурою залежить від ступеня гармонії між цінностями та орієнтаціями вікових груп та основними інституційними нормами та цінностями соціальної структури, від того, наскільки віковим групам передані повністю інституційні ролі.

Сучасний психолог І. Кон", диференціюючи покоління за принципом "онтологічної рефлексії", виділив такі символічні спільності, як політичне, культурне, літературне покоління і назвав ці конструкції "системою вікового символізму". Чим значніші зміни, що відбуваються в одиницю часу, тим більше люди схильні помічати у себе «поколінські відмінності» [12, с.24].

Таким чином, до очевидних тенденцій, що формують соціальну спільність, до «покоління» можна віднести феномен протиставлення молодшого старшому, дітей батькам, а також феномен знакової єдності, вікової, соціально-рольової, ідейної. У будь-якому випадку ключовим фактором поколінневої актуалізації вважалася наступність.

Проте, ця проблематика на етапі дослідження сприймається складніше й глибше. На рубежі XX-XXI століть спостерігається радикальне зрушення самосвідомості культур.

Аналіз існуючих визначень «покоління», незважаючи на різноспрямованість концепцій, виявив ключові поняття, на які спираються майже всі автори: «рід, плем'я, коліно», «спільність людей, які продовжують і видозмінюють діяльність», «сукупність осіб,

пов'язаних кровним зв'язком, які відбуваються від спільного предка» «історична локалізація спільностей», «коло людей, пов'язаних та гомогенізованих спільністю часу», «упорядкованість походження когорти від спільного предка», «самосвідомість групи індивідів, які мають спільний досвід, спільні інтереси», «спільність сучасників», «генерація в сім'ї», «сукупність осіб, що народилися протягом одного й того ж періоду часу», «сукупність людей, які пережили одночасно однакову подію», «вікова спільність», «колективне суспільство», «соціально-демографічна та культурно-історична спільність людей», «група людей, близьких за віком, об'єднаних спільною діяльністю».

Ключовими у визначеннях є категорії спільність та сукупність. Причому спільність не абстрактних ідей та ознак, а абсолютно конкретних складових, що перебувають один з одним у парадигмальному та метафізичному системних зв'язках.

Таким чином, покоління – це насамперед система. Система соціальна (сукупність індивідів), демографічна (просторова, тимчасова, географічна), етнічна (фізіологічна спільність та спільність свідомостей), історична (еволюційна спільність), практична (трудова спільність), символічна (спільність духовна).

Багатосистемність «простору поколінь» – одноманітність, що конституюється за допомогою міжкомпонентних відмінностей, що утворюють умовну матрицю покоління або ідеальну модель (система стереотипів, інваріантів поведінки). А модель, що «є системою відмінностей», зазначав Умберто Еко, є ніщо інше, як структура. «Властивістю цієї моделі є можливість її застосування до різних явищ і сукупностей явищ» [35, с.16].

Таким чином, історію поколінської номінації можна визначити як еволюцію від маси/натовпу – до знаку – суб'єкта сучасної поколінської освіти. Покоління сьогодні – не щось спільне, єдине, а скоріше індивідуально-значуще. Використання нових кодових систем унаслідок

дискредитації колишніх змушує нас розглядати феномен «покоління» не в традиційному контексті спільності, а в інноваційному індивідуально-знаковому інформаційному контексті.

1.2. Проблема покоління у світовій літературі

Поколіннева література як проблемно-тематична єдність сформувалася наприкінці ХХ століття, але окремі спроби зображення характеру героя в контексті покоління, до якого він належить, простежуються ще з часів стародавньої і середньовічної літератури та продовжуються у ХІХ ст. (А. де Мюссе, М. Лермонтов, І. Тургенев). Повноцінне панорамне зображення цілого покоління представлено у ХХ столітті, у літературі «втраченого покоління» (романи Е. Гемінґвея, Г. Белля), «покоління джазу» (Ф.С. Фітцджеральда), покоління бітників та хіпі (Д. Керуак). Загалом відмічається підвищення інтересу до проблеми покоління історичного зламу – політичного, соціального, економічного, тощо.

Поколіннева проблематика в літературі простежується з найдавніших часів. У пам'ятках давньої літератури зберігається міфологічна установка: молодий чоловік у ранньому віці проходить через перешкоди, відповідні ініціації, що дає йому право на функціональну роль героя (наприклад, Геракл у творах Гомера, Стесихора, Піндара, Евріпіда, Аполлодора, Діодора Сицилійського); виступає як суперник батька (мотив поєдинку батька і сина, які не впізнали один одного); представники молодого покоління ведуть боротьбу за владу і визнання (Пандави і Каурави в «Махабхараті»); виявляються у відносинах любові-ненависті з близькими родичами («Цар Едіп» Софокла) та ін. [33]. Іноді виникає тема навчання й виховання («Хмари» Арістофана), але, як правило, основна увага приділяється розкриттю філософських проблем.

Ані в епоху Середньовіччя, ані в епоху Відродження зображення героя як представника певного покоління не є першочерговим завданням художньої літератури. Завершення колишнього етапу і початок нового етапу в розумінні покоління як об'єкта осмислення слід пов'язувати з творчістю В. Шекспіра. Прорив у цьому відношенні відбувається в трагедії «Ромео і Джульєтта». Деякі дослідники вважають, що загибель юних героїв визначена не тільки ворожнечею сімейств Монтеккі і Капулетті, але й протистоянням молодого покоління старшому.

Романтики оточують своїх героїв флером загадковості, виключності. Створюється образ героя покоління. Так, у цьому аспекті з-поміж представників літератури ХІХ ст. варто відзначити роман А. де Мюссе «Сповідь сина віку», у якому головний герой є втіленням цілого покоління післяреволюційного періоду у Франції. У російській літературі ці ж особливості присутні у творчості М. Лермонтова («Герой нашого часу») та І. Тургенева («Батьки та діти»), герої яких – це типові герої свого часу – часу, коли відбуваються зрушення в людській свідомості. Це викликано тим, що старі цінності, якими жило покоління їхніх батьків, вже втратили актуальність. А нові ще не встигли з'явитися. Таким чином виникло покоління, яке здатне було лише руйнувати колишні принципи, не створюючи нічого натомість.

Реалісти розкрили соціальну природу формування типових рис характеру людини. На зміну романтичній фрагментарній композиції, що виділяла в долі людини тільки вершинні події, приходить вибудована за причинно-наслідковими залежностями історія людини в контексті її соціальних зв'язків («Євгеній Онегін» О. Пушкіна, соціально-психологічний опис долі Жюльєна Сореля в «Червоному і чорному» Стендаля, історії Растиньяка, Люсьєна де Рюбампре, Рафаеля де Валантена, Євгенії Гранде в «Людської комедії» О. де Бальзака і т. д.). Ця лінія продовжена письменниками межі ХІХ-ХХ століть і подальшого часу аж до наших днів.

В літературі ХХ століття з'являється новий феномен – соціально-психологічний опис цілого покоління. Такими постали «втрачене покоління» молодих людей, що пройшли через вогонь першої світової війни і не знайшли собі місця в мирному житті (герої Е. Гемінгвея, Е.М. Ремарка, Р. Олдінгтона), «покоління джазу» у Ф.С. Фіцджеральда, бітники і хіпі у Д. Керуака (симптоми зустрічаються раніше, в «Над прірвою в житті» Д. Селінджера) [33, с.71].

Ця тема завжди була актуальною для літератури, будучи об'єктом наполегливого інтересу письменників, особливо у перехідні історичні періоди розвитку суспільства. У першу чергу, до них відносяться прикордонні простори стиків культурно-історичних парадигм, коли на зміну героям-носіям встановлених цінностей приходив або мав прийти новий тип героя, з новою ідеологічною базою, з новою моральною позицією.

У 30-40-ві роки ХІХ століття з'явився «новий герой» покоління, що зневажає вульгарність і безглуздість реальності. Саме таке відчуття дійсності породило знакові на той період літературні рефлексивні тексти: «Євгеній Онегін» А. С. Пушкіна, «Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова та багато інших. Покоління 60-х років ХІХ століття – діти, народжені у 40-ті. Вони вже відчують ефект розпаду загального закону реальності.

Сплеск інтересу до поколіннєвої проблематики характерний для 60-х років ХХ століття і був зумовлений протестним характером світогляду частини радянської інтелігенції. Як зазначив В. М. Воронков, «інакомислення в радянському суспільстві стало неформальною нормою, принаймні однією з норм, окремі не пов'язані між собою прояви протесту, що мав політичний характер, проти існуючого режиму еволюціонували в громадський рух, пізніше позначений терміном «дисидентський». «Шістдесятниками» стали ті представники відповідних вікових когорт, які побачили можливість вибору

перспективи, що стимулювала активну інтелектуальну роботу, пошук свого шляху. Ідеологічно та духовно філософія шістдесятників знайшла, зокрема, своє первісне втілення у романі І. Еренбурга «Відлига». Кардинально змінюється підхід до вивчення характеру людини. «Роками стверджувалося, що людина – гвинтик у величезному державному механізмі. А тут устами свого героя автор проголошує: «суспільство складається з живих людей, арифметикою ти нічого не вирішиш. Мало виробити розумні заходи, треба вміти їх виконати, а це відповідає кожен» [39, с.4].

1.3. Сучасний стан літературознавчих досліджень з теми

Загалом вивчення творчості «покоління 90-х» знаходиться на стадії збору матеріалу та попередніх узагальнень. Питання специфіки творчості молодих письменників в різних літературах та типологічних рис явища залишаються невирішеними. При цьому визначення естетичної та ідеологічної єдності пошуків письменників, встановлення самого факту формування нового напрямку свідчить про динаміку літератури, подолання меж попередніх художніх систем (зокрема, постмодернізму) та формування нової. Фіксується географічний розмах та глобальність явища: виникнення нових видів мистецтва та модифікація старих. Оцінка творчих досягнень письменників знаходиться в найширшому діапазоні

Тим не менш, сучасні дослідники відмічають не лише кризу світосприйняття сучасного покоління, але й поєднання її з літературною спадкоємністю, поколінням 60-х. І. Ковальова у статті «Нові письменники чи нова література?» пише: «Нинішнє покоління молодих письменників схоже на тих, які заявили про себе в 60-ті роки, так як онуки схожі на дідів. Можливо, це зближення – наслідок подібного історичного досвіду “життя після життя”: 90-ті роки, як і 50-ті,

ознаменувалися різкою зміною духовних орієнтирів. Перше “непороте” покоління, яке не зазнало родових мук здобуття свободи, з молодим азартом почало досліджувати найпотаємніші рухи своєї душі, найнедоторканіші події, не боячись протиставити своє “я” всьому і всім»[9].

Одними з найвизначніших представників сучасної поколіннєвої літератури справедливо вважаються Д. Коупленд, В. Пелевін та Ф. Бегбедер. У їхній творчості простежуються основні тенденції, характерні для літературного процесу сьогодення: поєднання літератури масової та елітарної, змішання епатажу й філософської думки, акцент на гострих соціальних проблемах тощо. Ці значні постаті сучасної світової літератури не могли не привернути увагу літературознавців.

К. Кузнецов відмічає також спорідненість літературних текстів всередині поколіннєвої літератури, пов'язуючи її, в першу чергу, з феноменом, описаним Д. Коуплендом. «Покоління Х», зображене ним, включає в себе людей, народжених у період із 1961 по 1981 роки. Актуалізувалося «покоління Х» з кінця Холодної війни, під час розпаду СРСР. На думку дослідника, це не окреме явище, характерне лише для західного світогляду, але загальносвітове [16]. Так, «покоління Х» США має свої аналоги і в інших країнах. Наприклад, у континентальній Європі це покоління відомо як «Generation E» або просто «покоління дев'яностих»; у Франції – «Generation Vof»; в Ірані їх називають «спаленим поколінням»; в деяких країнах Латинської Америки – «кризовим поколінням»; у країнах комуністичного блоку – «поколінням гласності та перебудови» або «поколінням П».

Риси поколіннєвої літератури, наявні у романі Д. Коупленда, зустрічаємо у творчості В. Пелевіна в Росії та Ф. Бегбедера у Франції. Досить цікаво порівняти творчість авторів з поглядом наявності та рис втілення поколіннєвості у творах. З одного боку – покоління пострадянське, з іншого ж мають місце соціально-історичні обставини

суспільства розвиненого споживання, яке на пострадянському просторі формуватися лише починає [19]. У романі Д. Коупленда не останнє місце займає демографічний фактор.

«Покоління Х» є дуже близьким до світосприйняття пострадянського покоління в Росії, хоча роман і написано канадцем про життя в США. Але це ще й твір про закінчення тисячоліття, яке наступить одночасно в усіх країнах – саме цей період зображено в романі В. Пелевіна «Покоління П».

І все ж основа успіху й популярності Д. Коупленда була закладена саме його читачами, які вже понад 10 років після його дебюту не залишають свого улюбленого автора без уваги. Ні перші його романи, ні останні твори жодного разу не залежувалися на прилавках книжкових магазинів не тільки в США й Канаді, але й по всьому світу. Дебют Д. Коупленда як письменника відбувся в 1991 р. в США і ознаменувався виходом у світ роману «Покоління Х: казки для прискореної культури», який відразу ж продемонстрував блискучий талант автора. Ця книга стрімко досягла вершин у списку світових бестселерів і була продана в кількості 60 000 примірників тільки в одній Північній Америці [26]. Д. Коупленд дійсно стає одним із провідних літературних маяків сучасної літератури, а його «Покоління Х» – найбільш впливовою з усіх книг північноамериканського регіону, виданих в останні роки.

Підсумовуючи сказане у першому розділі, зазначимо, що категорія покоління не є суто демографічною, яка розглядається лише як сукупність осіб певного віку. Покоління вивчається також в ідеологічному аспекті – як сукупність людей, об'єднаних певною ідеологічною базою, спільними поглядами на життя. Розрізняють культурні покоління, які об'єднують представників мистецтва певної культурно-історичної епохи. У роботі категорія покоління розглядається, насамперед, з точки зору літературознавства, досліджуються шляхи її зображення в сучасній поколіннєвій літературі,

зокрема, в творчості Д. Коупленда, В. Пелевіна, романи яких на сучасному етапі викликають інтерес критиків та літературознавців.

РОЗДІЛ II

ТЕМА ПОКОЛІНЬ У РОМАНАХ “GENERATION “П”” В. ПЕЛЕВІНА ТА “GENERATION ІКС” Д. КОУПЛЕНДА

2.1. Специфіка репрезентації теми покоління у романі Д. Коупленда “Generation Ікс”

Роман Д. Коупленда «Покоління Х» справедливо вважається одним із найвизначніших творів світової поколінневої літератури, символом самого концепту «поколінневої». Конфлікт роману базується на реальній соціальній ситуації, яка склалася наприкінці ХХ століття в американському суспільстві. Різні історичні умови, у яких зростали представники двох одночасно існуючих на території США поколінь, викликали проблему соціокультурного протистояння «батьків» і «дітей». Термін «покоління Х», винесений автором в заголовок роману, відразу ж говорить про те, що мова в йтиме про долю цілого покоління в масштабах не тільки однієї країни, але всього сучасного суспільства, у якому безодня, що утворилася між поколіннями, стала символом повсюдного розриву епохи: розриву в історії, у часі, у культурі, у міжособистісних відносинах, словом, у всьому тому, що заважає індивідууму знайти цілісність і гармонію в навколишньому світі» [26, с.126].

Саме це і є головною проблемою роману, на яку першою вказує назва – проблема не особистого, а глобального характеру, проблема боротьби двох поколінь на межі історичного зламу. Саме цю проблему

намагаються вирішити герої роману, проте проблема ця не має конкретного вирішення.

Так, у США поколінням X звичайно називають покоління людей, що народилися в період спаду народжуваності, який настав після демографічного вибуху. У Великобританії термін був вперше використаний Д. Деверсон у 1964 році в роботі з дослідження британської молоді. Жіночий журнал «Womans own» попросив Д. Деверсон провести серію інтерв'ю з підлітками. Журнал відмовився опублікувати результати проведеної роботи, оскільки редакція вирішила, що результати не відповідають інтересам видання. Для того, щоб врятувати своє дослідження, Д. Деверсон стала співпрацювати з голлівудським кореспондентом Ч. Хамблеттом із метою видання книги, яку останній вирішив назвати «Покоління X». Будучи використаним Д. Деверсон і Ч. Хамблеттом, термін отримав наступне поширення в книзі канадського письменника Дугласа Коупленда «Покоління X» (англ. «Generation X: Tales for an Accelerated Culture»), яка описує страх і тривогу людей, що народилися з 1960 по 1965 рр., які не відчували зв'язку з культурними ідолами покоління демографічного вибуху.

Америка жваво відгукнулася на замальовку Д. Коупленда, побачивши в ній постановку культурної та соціальної проблеми далеко не приватного порядку. «Іксерська» концепція стала популярною; при цьому саме поняття з часом наповнювалося все більш і більш широким і, отже, розмитим змістом. Для цього були певні підстави: адже наприкінці 80-х стало очевидним, що добігає кінця культурне домінування так званого покоління буму. Добігає кінця саме в той час, коли його політична могутність досягла піку. «Бумери» займають ключові посади, перестрибнувши покоління нинішніх шістдесятирічних, яке було назване «мовчазним» [13]. «Бумери» – це громадяни США, які з'явилися на світ в роки післявоєнного демографічного буму (1946 – 1960) та були творцями молодіжної культури 60-х.

У вісімдесятих відбувся пік впливу бумерів на культуру, тому що їх позитивний економічний і соціальний статус робив з них привабливу платіжеспроможну аудиторію. З появою покоління X різко зруйнувалася сформована бумерами ідилія. Нове покоління не підтримувало кредо збагачення, намагалося продовжити молодість. Швидко зростаючий розрив між поколіннями підкреслювався у ЗМІ.

Важливою персоною серед представників «поколінневої» літератури вважають Д. Коупленда який у своєму романі «Покоління X» мало не перший спробував надати портрет покоління. Для нього «покоління X» було явищем цілком конкретним і зрозумілим. Він зображував побут своїх однолітків, так званих слакерів, у яких були відсутні конкретні життєві орієнтири, приваблива кар'єра та надії на перспектив на майбутнє.

На думку І. Кормільцева, «більшою мірою, ніж про самих слакерів, роман цей – про їх мову, що насичена численними словами, які виникають та зникають як бульбашки піни в бурхливому інформаційному потоці, специфічна насиченість якої сприймається як особлива прикмета кінця тисячоліття» [13]. Звідси – застосований Коуплендом метод «глосс», коли на полях присутні окремі вставки з поясненнями лексики.

Творчість Д. Коупленда, який є канадським письменником, відносять до сучасної американської літератури. Самотність і невміння йти у фарватері життя – основна тема сучасного американського роману, який відображає особливості кризових процесів в американському суспільстві, які стали заявляти про себе як у матеріальній, так і в духовній сторонах життя. Починаючи з 50-х рр. в американській прозі почали переважати іронічність та тривога. Проте американською літературою за кілька останніх десятиліть – з кінця 40-х до 90-х – було зроблено важливе відкриття: криза – одне з життєвих явищ, і його слід визнавати як факт і витримати, перш ніж вдасться його подолати.

Американський постмодернізм об'єднує у собі такі явища, як література абсурду, американський «новий журналізм», риси «чорного гумору» тощо [29]. Але при цьому виділяються нові якості, характерні для всіх постмодерністських шкіл і течій: злиття авангардизму з традиціями модернізму і сюрреалізму, з елементами масової культури і контркультури, і недовговічність, яка існує в самому змісті цього мистецтва, і як наслідок її – мимовільне тяжіння до пародії та самопародії.

Література кінця ХХ століття, на відміну від попередньої епохи, у якій «пружину» поколінневої проблематики становило відчуження людини від суспільства в результаті символічного бунту через невідповідність суспільства ідеальному конструкту в свідомості героя, пропонує інший спосіб розуміння проблеми покоління. Герой як хранитель аксіологічної бази покоління, котрий відповідає за отримання та декодування інформації попереднього покоління, насправді ні за що не відповідає та створює власну реальність на основі створених ним же ілюзорних асоціацій [16].

Загалом можна говорити про те, що сучасна поколіннева література сформувалася під впливом соціально-історичних змін, виникнення нового типу світогляду, маргіналізації суспільства, необхідності створення нових концепцій буття. Можна також окреслити коло рис, спільних для сучасної російської та західної поколінневої літератури, а саме:

- прагнення створити масштабну панораму покоління;
- використання принципів постмодерністської поетики, поєднаних з прийомами масової літератури;
- зображення не лише героя, але й цілого покоління, або кількох поколінь у їх взаємодії;

- гостра соціальна проблематика: влада грошей, дегуманізація суспільства, вплив інформаційного простору на свідомість сучасної людини, тощо.

Разом з тим, сучасний поколіннєвий роман не може розглядатися у відриві від культури та ментальності нації, до якої належить зображуване покоління. Вплив історичних умов, особливості економічної та демографічної ситуації в зображуваній країні – все це впливає на взаємодію поколінь, яка і є одним із ключових об'єктів зображення в поколіннєвій літературі.

Персонажі Д. Коупленда обрали втечу. Втечу від сучасного їм суспільства, від ідеології постійного споживання, від глобального інформаційного простору. Саме у протиставленні себе суспільству вони знаходять свій власний шлях – той самий, який даремно намагаються знайти персонажі В. Пелевіна.

Метафора прискореного руху часу, присутня в назві роману: «Generation X: tales for an accelerated culture», пояснює стрімкий розрив між поколінням X та їх попередниками. Постійно підкреслюється поняття часу в романі, зокрема, згадується вік персонажів, називаються конкретні дати, категорії часу надані навіть у зображенні деталей: «Причёска у неё – абсолютная продавщица-парфюмерного-отдела-магазин-Вулворта-штат-Индиана-год 1950-й. Ну знаешь – такая миленькая, но дура душой и скоро-скоро найдёт себе приличного мужа, чтоб в халупе больше не маяться. Зато платье – аэрофлотовская-стюардесса-начала-шестидесятых – ну знаете, тотально-скорбного синего цвета, который был фирменным знаком русских в прежние времена, пока они не начали мечтать о плейерах “Сони” и кепках для Политбюро от самого Ги Ляроша. А какой макияж! Натуральная Мэри Квант, 70-е; а вдобавок – маленькие полихлорвиниловые клипсы с цветочками-аппликациями – точно такие наклейки лепили на свои ванны голливудские геи, году этак в 1956-м. Ей удалось ухватить сам

дух скорби – она была там самой навороченной. Никто даже рядом не стоял» [14].

Навіть предмети матеріального світу пов'язані з поняттям часу. З матеріальним світом взагалі і предметами масового споживання зокрема герої Коупленда знаходяться в особливих відносинах. Кожний об'єкт для них міцно пов'язаний з конкретним часом. Сучасність яппі, які визнають тільки дорогі задоволення, сучасність рекламних роликів вони не сприймають. Їм властиве споживання, альтернативно перекинуте в минуле: чим старіший предмет, тим краще. Вони з першого погляду відрізняють пластмасову вазочку 1960-го року від майже такої же вазочки 1965-го. Вони вбачають швидкоплинність матеріального у цих пам'ятках часу, читають по ним життя безвісних людей інших часів.

Окрім часових, наявні у романі і просторові категорії, які також не є випадковими. Мотив втечі, духовного ескапізму, спроби втечі від цивілізації підкреслюються місцем дії – образ каліфорнійської пустелі стає метафорою ізоляції, маргінальності як явища. Ані процеси глобалізації, ані технологічний розвиток у сучасному суспільстві не в змозі припинити тенденції ізоляціонізму. При цьому художній простір роману не є цілком абстрактним – ефект реалістичності створюється за рахунок уведення в текст твору численних географічних назв, найменувань тощо.

Досліджуючи семантику хронотопу пустелі в зображенні конфлікту в романі «Покоління X», Н. Полішко зупиняється також на другому його значенні, а саме периферійності та пограничності, які є домінантними категоріями роману. Подібний статус маргінальності, який властивий героям Д. Коупленда, є відображенням духовних трансформацій у суспільстві і в усій західній культурі, що мали місце наприкінці 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст [26, с.141]. Такі ідейні, політичні, економічні, соціальні та культурні трансформації в суспільстві, як комп'ютерна революція і, як результат, інтенсивна і

повсюдна інформаційна атака ЗМІ, загроза ядерної та екологічної катастрофи, а також інших видів катаклізмів техногенного характеру, зміна соціальної структури суспільства, поширення локальних військових конфліктів, що мають у своїй основі релігійну або етнічну несумісність і т.ін., стали об'єктивними умовами формування так званої маргінальної культури – сукупності локальних культур (субкультур), базисні принципи яких оцінюються з точки зору панівного культурного канону як чужі або ворожі.

У композиційному відношенні роман «Покоління Х» складений з різноманітних частин (більшість із них – розповіді-притчі героїв), викладені з різних ракурсів. Інакше кажучи, у різних частинах твору розповідь ведеться від імені різних героїв, причому те, що складає предмет кожного окремого оповідання, частково перетинається і об'єднується загальними темами. Різні погляди при цьому не підпорядковані один одному, а подаються як рівноправні.

Центральними подіями сюжету роману «Покоління Х» виявляються епізоди, де героями розповідаються «tales» – історії-притчі, в більшості з яких реальність постає в абстрагованому вигляді ілюзії, автономного фантому, за допомогою чого герої створюють свій світ, альтернативний тому, в який вони занурені. Ці «розповіді» є головною дією і основним сенсом існування героїв, а також єдиною прийнятним для них способом самовираження і самопізнання. Історії розповідаються по черзі головними героями роману, виступають у романі як самостійні структурні компоненти розповіді і несуть в собі певне смислове і художнє навантаження [26, с. 146]. Усього таких історій в даному творі налічується 8 (у порядку їх появи в тексті): 1) історія Техлахомська; 2) історія про людину на ім'я Едвард; 3) «японська» історія, яка трапилася в Японії з Енді; 4) історія про кінець світу з вікна супермаркету, розказана Дегом; 5) історія про людину з Палм-Спрингс на ім'я Отіс; 6) історія «Хлопець з очима колібрі» – дійсна історія,

розказана Елвісою; 7) розповідь Клер про багату дівчинку на ім'я Лінда; 8) історія Енді «про хлопця, який пристрасно бажав, щоб в нього вдарила блискавка».

Свого часу ця фрагментарність оповіді, що представляє собою колаж розповідей-притч і міркувань про життя, і загальна актуальність теми відразу зробили роман популярним. Д. Коупленда називали «Селінджером нового покоління», проте С. Кузнецов вважає більш доречним інше порівняння – «Том Вулф дев'яностих» [17]. Дійсно, незважаючи на белетристичну форму і розповідь від першої особи, «Покоління Х» більше нагадує звіт або репортаж, ніж сповідь, що підтверджується словниковими примітками на полях книги. Важливо те, що саме завдяки цьому словнику в роман входить нелінійність: не тільки як принцип формальної організації тексту (9/10 – в основному полі, 1/10 – в словнику на полях), але як важливий стилістичний прийом. Ідея нелінійності вважається однією з найважливіших у постмодерністській поезії. Спосіб організації тексту С. Кузнецов відносить до поезики газетних або журнальних смуг – цю точку зору підтверджують численні вставки, пояснення, уточнення, винесені за межі основного тексту [17].

Застосований метод наближає текст художнього твору до специфіки газетних статей, або, згідно з порівнянням І. Кормільцева у статті «Покоління Ікс: останнє покоління?» – до телевізійної передачі, яка постійно перебивається вставками реклами [13]. Крім того, словник протиставляє сповідальності основного тексту культурологічну інтонацію, дозволяючи читачеві (за бажанням) дистанціюватися від героїв. Те, що подається в мові одного з головних героїв Енді як вистраждана життєва позиція, коментується словником як інфантильний каприз. Якщо в основному тексті Енді та його друзі шляхом відмови від престижної і високооплачуваної роботи, великих заробітків, побутового комфорту і т.ін. шукають свою самототожність і намагаються знайти самість, то примітки на полях описують особливості їхньої поведінки як

частину нового канону, який залишає не більше місця для індивідуальності, ніж будь-який інший канон. Загончик для відгодовування молодняка змінюється на чорні нори, а шведські меблі – на японський мінімалізм.

Фінал роману є відкритим і залишає можливість численних трактувань, проте одразу після завершення подій роману автор наводить «Цифри», які підкреслюють проблему економічного та соціального розвитку, також зображену в романі. І ці цифри лише посилюють загальні песимістичні прогнози, висловлені у романі:

«Процент бюджета США, расходуемый: на нужды престарелых – 30; на нужды образования – 2

Число мертвых озер в Канаде: 14000

Число работающих, приходящихся на одного человека, получающего пособие:

в 1949 – 13

в 1990 – 3,4

в 2003 – 1,9...» [14].

Крім розкриття проблеми, цей додаток до роману виконує й стилістичну функцію – автор ніби виконує роль стороннього спостерігача, повністю відмежовуючись від зображених подій. Навіть роль оповідача виконує один з персонажів – Енді, розповідь якого і об'єднує окремі фрагменти роману в єдине ціле.

Покоління Х прагнуло звільнитися від влади суспільства споживання. Для цього вони прагнули позбавити самих себе будь-якої цінності для цього суспільства. У хіпі була творча енергія (побудова нового світу). У Іксерів енергії не було – і тому вони могли сподіватися на те, що корпоративна Америка залишить їх у спокої. Мабуть, єдине, що залишилося Іксерам, – це сучасне мистецтво, точніше поп-арт. Поп-арт – явище культури 50 – 60-х років. Це тільки підкреслює спадкоємність поколінь. У романі Д. Коупленда це підкреслюється не лише

ілюстраціями в стилі поп-арт, а й за допомогою узагальнюючого способу сприйняття світу, в якому газетна і телевізійна реклама, заклади швидкого харчування, поп-ідоли і дизайн побутової електроніки представляють не менший інтерес, ніж твори високого мистецтва і вічні питання буття. Одним із символів такого повсякденного поп-арту є, звичайно, телебачення [17].

Широко використовуються автором неологізми, використання яких одночасно є стилістичним прийомом та засобом пояснення авторської позиції.

Отже, можна виділити наступне коло проблем, зображених у романі:

- проблема відносин між поколіннями;
- проблема наукового, технічного, економічного та соціального розвитку в сучасному суспільстві;
- проблема пошуку власного місця у постійно змінюваних історично-соціальних обставинах;
- суспільство споживання та його вплив на людину.

Для розкриття проблематики застосовуються прийоми колажу, фрагментарності, специфічна мова роману, яка характеризується використанням авторських неологізмів, метод «глосс», сюжетна багатоплановість, відсторонене зображення дійсності автором.

Слід зауважити, що культурні та соціальні проблеми, що стали характерними для американського суспільства кінця століття, визначили характер і проблематику роману «Покоління X», як і наступних творів Д. Коупленда. Сконцентрованість автора на проблемах американського середнього класу, на його соціальній ролі зайвий раз підкреслюють значущість категорії *social diversity* і підтверджують той факт, що на всіх етапах розвитку американського суспільства така «різномірність» була і залишається його константою [26, с. 135]. У конфлікті роману особливим чином відбилися відносини індивідуума і соціуму.

В. Хачатурян пов'язує середній клас з явищем суспільства споживання – того самого, проти якого виступають персонажі Д. Коупленда, та з феноменом масового суспільства, яке, в свою чергу, пов'язане з масовою культурою. Середній клас складає найчисленніший шар масового суспільства, його основу, тому деякі соціологи називають масове суспільство суспільством «білих комірців», хоча, звичайно, соціальний склад його складніший. Різноманітність масового суспільства та його основної сили – середнього класу визначає багато особливостей маси [38, с.15]. У масовому суспільстві існує безліч професій, формальних та неформальних об'єднань, посилюються всі типи соціальних рухів та взаємодій, та, відповідно, вступають у конфлікт різні ціннісні системи. У масовому суспільстві немає єдиної системи виховання та освіти, а отже, немає і єдиного світосприйняття. Масове суспільство створює зовнішньо-орієнтовані характери людей, у яких нема нічого постійного – ні традицій, ні культури, ні власної мети в житті, ні власної системи цінностей. Постійне лише відчуття залежності від інших людей, прагнення досягти позитивної думки соціуму про себе. Це створює відчуття тривоги, невпевненості, самотності. Саме в такому суспільстві живуть герої Д. Коупленда. «Когда принадлежишь к среднему классу, приходится мириться с тем, что история человечества тебя игнорирует. С тем, что она не борется за тебя и не испытывает к тебе жалости. Такова цена каждодневного покоя и уюта. Оттого все радости стерильны, а печали не вызывают сострадания» [14].

Хіпі були одним з перших масових молодіжних рухів, які виступали проти ідеології масового споживання. У словнику Д. Коупленда в дещо трансформованому вигляді присутні ідеї цього руху. Або хороша робота, або життя, Макрабство, Яїзм – всі ці поняття прийшли прямо з 60-х. Можна сказати, що Іксери – діти хіпі не тільки в біологічному, а й у духовному сенсі. Проте шістдесятники зазнали поразки. Вони хотіли обдурити корпоративну Америку. Вони не хотіли

тяжко працювати, не хотіли експлуатувати і бути експлуатованими, а висловлювали лозунги свободи і любові. Але корпоративна Америка перемогла їх – з бунтівних шістдесятників вийшли відмінні менеджери і керівники великих компаній. «Бумери» були повністю поглинуті саме тим суспільством, проти якого вони боролися. Вони не виконали своєї місії і разом з тим позбавили своїх дітей навіть можливості повторити свій шлях – всі соціальні ніші були вже зайняті: «... в наши дни, похоже, всё — хуже некуда: свидания, работа, вечеринки, погода... Может, дело в том, что мы больше не верим в исключительность этой жизни? А может, нам обещали рай на этой планете, а действительность не выдерживает сравнения. А может, нас надули?» [14].

Реакцією на кризу початку 70-х і стало виникнення яппі – молодих міських професіоналів, які вірили тільки в себе і протиставили корпоративному духу старий добрий американський індивідуалізм. У романі Д. Коупленда ця своєрідна каста зображена пародійно, характеризуючись блискучою оболонкою при внутрішній порожнечі. Мета яппі – досягти так званої «американської мрії» – досягти успіху в суспільному житті і зайняти свою нішу в складній ієрархії американського суспільства другої половини ХХ ст. У конфлікті поколінь у Д. Коупленда яппі, поряд із бумерами, показані як антагоністи покоління Х [26, с. 140]. З історій про колишні престижні роботи читач дізнається, що начальниками персонажів-іксерів були саме яппі, і навіть тут, у пустелі Палм-Спрінгс, вони оточені яппі в особі знайомих і близьких. Так, до яппі належить родина Бакстер, родичі Клер, що приїжджають в Палм-Спрінгс спостерігати за передбачуваним кінцем світу, її друг з Нью-Йорка Тобіас, його мати тощо. Д. Коупленд показує живучість яппі, ідентифікуючи їх представників і серед наступних поколінь молодих американців (у романі це можна простежити в образі Тобіаса). Прагненням знайти себе в цьому суспільстві пояснюють свою втечу персонажі-іксери. Це також і бунт

проти суспільства – проте бунт цей скоріше пасивний, ніж активний. Вони протиставляють себе яппі та, на відміну від них, відмовляються від усього, що може становити культ сучасного суспільства – від заробітку, великих будинків та дорогих речей.

Головним суб'єктом авторського плану є Ендрю, і про все, що відбувається з ним і з його друзями, читач дізнається виключно через його сприйняття. Безумовно, у своїх розповідях про себе або розповідях-притчах інші оповідачі проявляють свої точки зору, створюючи тим самим поліфонію світоглядів, але тільки розповідь Ендрю є єдиним засобом донесення всієї цієї інформації до читача. Так, деякі розповіді друзів Ендрю приводить дослівно, на інші лише посилається. Пошук Ендрю власного сенсу світу й еволюція його особистості є основним сюжетним стрижнем роману.

Так, вони солідарні у своєму негативному ставленні до світу споживання, світу яппі, ідолами яких є гроші й кар'єра. Вони поділяють жах перед бездуховністю оточуючого їх суспільства, відсутністю в ньому любові і близькості, ймовірністю глобальної ядерної катастрофи. Вони самотні, ізольовані і глибоко песимістичні в своєму погляді на світ, на своє сьогодення і майбутнє. З іншого боку, їх ідеології індивідуальні й часто різняться якщо не принципово, то за місцем і ступенем акцентації. Так, Ендрю не розуміє і не приймає «руйнівної тенденції» Дега, йому не подобається, що Дег і Клер постійно посміхаються, і посмішки їх здаються йому механічними і нездоровими, хоча і тут він намагається їх зрозуміти і виправдати, і розуміє, що це посмішки людей, яких нехай і без наміру, проте прилюдно обдурили, і яким громадські умовності не дозволяють проявити свій гнів або злість.

Індивідуальні у всіх персонажів способи вираження свого ставлення до навколишнього світу. Вкрай екстремістським шляхом висловлює свій нігілізм Дег, що не подобається Клер. У свою чергу, Ендрю часто ніби ніяково почувається перед читачем за деякі особливо

цинічні висловлювання Клер. Наприклад, вона порівнює багатіїв з маленькими зіпсованими дітьми («greedy little children»), які не можуть у своїй жадібності дочекатися, поки приготують їжу, і замість цього готові «висмоктувати їжу з живих тварин прямо на столі (suck the food right out of them)». Ендрю при цьому мовби виправдовується перед читачем, називаючи судження Клер про Палм-Спрінгс «жорстоким і перекошеним» (cruel, lopsided judgement), хоча і зізнається, що і його це місце «турбує» [14].

С. Сілакова порівнює перебування персонажів у пустелі з ритуалом ініціації. Лише залишаючи зачаровану пустелю Палм-Спрінгс, герої опиняються перед необхідністю втілити свої погляди в життя, тобто довести, що ініціаційне випробування вони пройшли. Начебто випадковий збіг обставин – Дегу не зійшов з рук черговий акт вандалізму – буквально змушує героїв виїхати з Палм-Спрінгс. А їдуть вони до Мексики, де час ніби зупинився в 1974 році, де замість землі – зерниста, висушена, доведена до відчаю місячна поверхня, щоб створити вже свій простір ініціації [34]. До кінця книги кожен з героїв сформулював для себе, чим стане займатися в житті. Клер з гілкою буде кружляти в пісках, несамовито шукаючи під землею воду. Дег почне вирощувати в пустелі квіти. Енді сподівається, що до нього щось злетить з неба – або блискавка, або пелікан зі сріблястою рибкою. На початку оповіді юний Енді лежав на зеленому полі і дивився на сонячне затемнення. У фіналі ми бачимо його на іншому полі – випаленому, зимовому – під покровом зловісної, схожої на атомний гриб хмари. Але на це чорне поле злітає білий птах і ніби офіційно закріплює перехід Енді в дорослість.

Роман Д.Коупленда «Покоління X» змушує читача ще раз замислитися про сенс буття, про роль людини у Всесвіті і долю кожного покоління в історії. Успіх Д. Коупленда і його соціально-орієнтованого роману показав, що сучасна література продовжує залишатися

найважливішим соціальним інститутом у сучасному суспільстві, реагуючи на всі зміни в його економічному, моральному, психологічному кліматі.

Підсумовуючи сказане у другому розділі, зазначимо, що поколіннева проблематика в романі Д. Коупленда як письменника-постмодерніста втілюється на всіх рівнях. Для розкриття проблематики застосовуються прийоми колажу, фрагментарності, специфічна мова роману, яка характеризується використанням авторських неологізмів, метод «глосс»,сюжетна багатоплановість, відсторонене зображення дійсності автором, використання часових та просторових маркерів, які наближують роман до журналістського дослідження. У структурі роману наявні ознаки поліфонії. Найповніше проблема покоління розкривається в образах персонажів – головних та другорядних, які є представниками двох конфліктуючих поколінь. Новаторським у романі Д.Коупленда «Покоління Х» є зображення кризового періоду розвитку американського суспільства, загострення уваги на проблемі поколінь саме в контексті сучасних культурно-історичних умов.

2.2. Особливості художнього втілення теми покоління у романі В. Пелевіна “Generation “П””

Якщо художні здобутки Д. Коупленда не викликають сумніву, то роман російського письменника став причиною різноманітних літературознавчих дискусій. З одного боку, «Покоління П» – це один з найвідоміших творів В. Пелевіна, який витримав безліч перевидань та приніс автору світове визнання. У той же час важко представити інший роман, який викликав би стільки критики. Кажуть, що В. Пелевін – це «чергове віяння моди, щось на зразок «Чорного квадрату» К. Малевича. Усі захоплюються, але ніхто не розуміє» [7], інші вважають, що

«пелевінська проза — неймовірний інтелектуальний наркотик» [55]. Розглянемо декілька літературознавчих поглядів.

«Явище Пелевіна зустріли з ентузіазмом та подивом», – пише О. Геніс у статті «Віктор Пелевін: кордони та метаморфози», – «Справа в тому, що ця література позбавлена багатьох рис, які дозволяють їй вважатися «художньою». Текст Пелевіна написаний ніяк. Він користується аніліновими фарбами, крізь які не просвічує ні авторська особистість, ні емоції. Образи тут окреслені грубо і різко, як на фантиках. Автор не женеться за точністю деталі, через що обставини часу і місця стерті в нього до серійної універсальності. Власне письменницька майстерність тут вся пішла у фабулу. Пріоритет сюжету над мовою і стилем в цій прозі настільки очевидний, що змушує припустити: Пелевін вже вступив на межу, за якою книга стає чимось іншим, наприклад – сценарієм відеогри» [5]. У тій же статті В. Пелевін характеризується як експресіоніст, який «навмисно деформує зображення, підкорюючи його своїй дидактичній меті». «Прозою маргінальних станів» називає постмодерністську прозу В. Пелевіна Н. Нагорная у статті «Сновидіння та реальність у постмодерністській прозі В. Пелевіна» [21, с.44].

Письменник за необхідності добротню стилізує авторську мову та мову персонажів ... Зазвичай же Пелевін працює з мовним матеріалом нашого часу, і тут стертість, обмеженість словника при великій кількості сленгово-слоганних формул і форсованому «макаронізмі» стають важливими характерологічними ознаками» [1, с.6].

Твори В. Пелевіна відображають реальну картину інтелектуального та духовного життя Росії кінця ХХ ст. (роман було опубліковано у 1999 р.). Твори письменника нерідко є складними для сприйняття. Тексти романів наповнені інтертекстуальними відсилками до різних міфів і архетипів, релігійних традицій і філософських систем, містичних практик і магічної техніки. І одним з найвизначніших

прозових творів В. Пелевіна є «Покоління «П», де всі ці нюанси слугують розкриттю головної проблеми. Це проблема ідеології споживання, яка встановилася в країні з падінням тоталітарного режиму та крахом Радянського Союзу.

Під час економічної кризи, коли надзвичайно гострими були соціальні проблеми, з'явилося покоління історичного зламу, проте зумовленого не демографічними, а власне історичними причинами. Старий світ пішов у небуття, новий світ лише формувався. На межі двох моделей суспільства опинилося покоління молодих людей, зокрема інтелігенції, які втратили своє місце у старому суспільстві й не змогли знайти гідного місця в суспільстві новому. Представником такого покоління і є головний герой роману – Вавілен Татарський. Разом з тим, до колишнього радянського суспільства потрапили досягнення суспільства капіталістичного, раптовість чого і стала причиною сплеску споживання.

Роман сповнений натяків на недавню історію й на сьогоденню російську поп-культуру, у тому числі на комерціалізацію літератури, фабулою якої є розвиток героя від поета до кріейтора. На думку В. Плясової, роман розкриває ще одну з важливих прикладних тем – гуманістично-освітню [25]. У книгах В. Пелевіна майже незмінно відчувається сатиричний, соціально-критичний струмись. Показовий приклад – вставна глава «Покоління П» під назвою «Homo Zapiens». У тексті демонструється процес перетворення Homo Sapiens, тобто «людини розумної», на «Homo Zapiens» – продукт сучасної ринкової цивілізації, повністю покірний тому, що каже йому телебачення. Телевізор стає певною демонічною силою, яка здатна керувати величезним організмом – «оранусом», клітинами якого і стають знеособлені телеглядачі [1, с.10]. Таким чином, створюється авторська концепція «орануса», що відображає реальність, характерну для пострадянського покоління.

На літературу «покоління 90-х» на пострадянському просторі вплинули інші соціально-історичні умови. Світ після розпаду радянської системи здавався ніби розколотим. Країни, які втратили своє місце в радянській економічній системі та не встигли ще виробити власну, страждали від економічної кризи. Було зруйновано радянську ідеологію, відбувалися пошуки нових ідеалів. Населення пострадянських країн опинилося у стані невизначеності, коли старий світогляд вже зруйновано, а нового ще немає. Багато людей змушені були заново шукати своє місце в суспільстві, де слово «бандит» стало позначенням цілком респектабельного виду діяльності, робота як образ творчого перетворення світу або як спосіб особистісної самореалізації – зникла. Вона існує тепер лише в якості засобу виживання. Зник зв'язок між освітою, професією – і тим, як людина заробляє собі на хліб, адже колишня система освіти не відповідала номенклатурі «нових» професій. Професія не може далі бути об'єктом життєвого вибору. Робота для «покоління Ікс» в Росії – виключно засіб, ніколи не мета [2]. Те, що для людей класичного буржуазного чи соціалістичного суспільства перебувало в центрі їх особистості, у покоління кінця тисячоліття виявилось витіснене на периферію.

У контексті соціокультурних змін в Росії 1990 – 2000-х рр. виник розрив поколіннєвих зв'язків між доперебудовними та післяперебудовними поколіннями, який вплинув на усі сфери життя, включно з мовою, оскільки ці покоління засвоїли різний цивілізаційний досвід. Таким чином, зображуючи відносини «батьків» та «синів» в епоху «історичного зламу», письменники акцентують увагу на кризі духовного зв'язку між поколіннями [32].

Але одночасно звільнилося місце для формування нової ідеології середнього класу. У літературі виник новий напрямок, що з'єднав риси літератури масової та елітарної, а також відбив ідеологічні пошуки

середнього класу. До кола його елементів Г. Мережинська відносить наступні:

1. Іронічне обігрування орієнтирів радянської та ринкової ідеології, що, власне, і підводить читача до думки про необхідність формування якоїсь іншої системи цінностей.

2. Іронічно інтерпретується нова цінність – гроші, а також примітивна ідеологія збагачення.

3. До загальних особливостей можна віднести створення умовного знакового коду, що позначає ринкові зміни. У романах В. Пелевіна це реклама (з іронічним обігруванням популярних брендів), робота кріейторів, піар-кампанії.

4. Загальною є актуалізація концепту «порожнеча» в описі сучасного стану культури та внутрішнього світу героя, його екзистенційних пошуків.

5. Для багатьох текстів характерне використання буддистського коду часто в парадоксальному поєднанні з образами масової культури.

6. Нарешті, загальним є звернення до принципів масової літератури, зокрема до елементів фантастики [39].

Сюжетним стрижнем роману «Покоління П», навколо якого розвивається вся система контекстних метафор-символів, є саме переродження головного героя Вавілена Татарського з літератора в копірайтера і його професійний і кар'єрний зріст в якості працівника ЗМІ. Цей процес одночасно є поступовим знеособлюванням героя, що виражається у витісненні особистості і утворенні на її місці identity (системи комерційних символів), і в підсумку перетворенні самого героя в комерційний символ. Художня дійсність роману – плід вільної гри авторської свідомості найменуваннями реально існуючих торгових марок, іменами реальних політичних діячів (і тих, і інших він відносить до категорії ринкових продуктів), а також стародавніми міфами та історичними фактами: «Ідеологію в торгівельно-політичному

інформаційному просторі, в якому розгортається дія роману, встановлює «мамона», який є символом поглинаючої російське суспільство ідеології споживання. У романі проводиться пряма паралель між ідеологією споживання, яка перетворює людину на identity, і ворогом роду людського» [33].

У художньому просторі роману, як і в реальності, виникають два основні стилі – західницький і хибнослов'янський, дві моделі способу життя для представників пострадянського покоління. Західницький стиль – це пропаганда перемоги нового над старим через пепсі-колу. Сенс хибнослов'янського стилю в грі почуттів патріотизму та відданості традиціям.

Історичний злам став причиною появи цих діаметрально протилежних течій, кожна з яких відображає спроби представників пострадянського покоління створити нову ідеологію на заміну втрачених.

«Сначала Татарский решил, что это пародия, и только из других Малютиных текстов понял, что подсолнух и лузга были для него положительной эстетической характеристикой: убедившись из аналитических таблоидов, что подсолнечные семечки намертво спаяны с имиджем патриота, Малюта привил себе любовь к ним так же самоотверженно и безоглядно, как привил антисемитизм» [24, с.104].

Сукупність різномірних рекламних текстів утворює образ щасливої родини, тілесного комфорту та почуття фізичної безпеки. У рекламі показані люди, що знаходять комфорт і щастя у володінні матеріальними об'єктами[33]. Реклама прагне переконати, що споживання рекламованого продукту миттєво призводить до почуття щастя.

Умовою досягнення цього щастя є гроші. Гроші – головна міфологема роману. Більшість інших символів є лише контекстними метафорами грошей.

Культура і мистецтво також редукуються до цієї тематики. Центральний символ кіно і літератури – чорна сумка, набита пачками 100-доларових купюр. Саме вона генерує емоційний інтерес аудиторії. Замінниками такої сумки можуть виступати зірки, які беруть участь у фільмі, або нав'язлива реклама про бюджет фільму та його касових зборів. Реклама теж виявляється схильною до цієї тенденції [33]. Нікого вже не дивує відвертість боротьби «піарників» за електорат, масмедіа за розуми, рекламників за споживання. Саме телебачення та реклама, на думку автора, керують світом.

Конфлікт поколінь у романі В. Пелевіна, на відміну від роману Д. Коупленда, є не соціальним, а ідеологічним.

Таким чином, можна виділити ще одну проблему, представлену у романі – це проблема розвінчування радянської неоміфології на пострадянській території. Старий світ відійшов у небуття разом зі своєю ідеологією та міфологією, міфологеми радянські замінюються новими міфологемами, головною з яких є гроші.

Отже, з вищезазначеного можна окреслити таке коло проблем:

- проблема ідеології споживання;
- проблема маніпуляції людською свідомістю засобами ЗМІ;
- проблема духовної деградації суспільства;
- проблема грошей як головної міфологеми сучасного суспільства;
- проблема розвінчування радянської міфології та ідеології;
- проблема ідеологічного конфлікту поколінь.

Отримавши дві вищі освіти і сповнившись ідеалістичними уявленнями, Вавілен Татарський кидається в гущу життя. Однак йому не судилося знайти своє місце: змушений якось заробляти на хліб насущний, Татарський стає продавцем у комерційному кіоску. Незабаром йому посміхається удача – випадково зустрінутий однокурсник запрошує його в «рекламний бізнес». Герой стає

«кріейтором»; цей жаргонізм автор навмисно протиставляє слову «творець». На прикладі Татарського В. Пелевін демонструє процес переродження інтелігента в представника так званого «середнього класу» – химери, породженої економікою нашої епохи. Це і є нове покоління, покоління «П».

У фінальному рекламному ролику герой множить на тридцять, йдучи вдалину невідомою дорогою. Однак результату й фінішу у цього шляху немає; Пелевін і його персонаж, представник свого покоління, йдуть вперед по доріжці, що біжить, не зрушуючи з однієї точки. І в підсумку Татарський – людина взагалі – вибирає трон правителя цим гротескним світом, більше не задаючи питань.

У «Поколінні П» немає позитивних героїв. В. Пелевін використовує весь спектр доступних прозі засобів, від тонкої іронії до викривальної сатири, щоб зобразити представників покоління. Через сторінки проносяться низки персонажів, узятих безпосередньо з життя пострадянської Росії. Тут і «нові росіяни», в одного з яких згодом перетворюється Татарський – на своїх шестисотих Мерседесах вони безуспішно намагаються подолати прірву, що відокремлює їх від народу; і «бандити», які майже не відрізняються від них, вбогі духом володарі; і наркомани, що знаходять розраду не в боротьбі з несправедливим порядком речей, а у втечі від реальності; і цинічні рекламники, які керують всім, що відбувається. Проходить через роман попередження про неофашизм: міражна і разом з тим загрозлива «російська ідея», яку втілює антисеміт з ім'ям Малюта. Пелевін навіть винаходить термін для позначення товариства «нового типу»: Оранус, нескінченний поглинач, що живе за рахунок «порожніх» грошей і забув про духовні цінності. Симптоматично в цьому контексті виглядає одна з фінальних сцен, що змальовує виставку іспанського мистецтва; замість картин і скульптур перед глядачами постають завірені печатками свідоцтва про придбання цих творів мистецтва за немислимі гроші.

Таким чином, Вавілен Татарський є одночасно персонажем типізованим, який втілює у собі риси типового представника пострадянського покоління, та маргінальним. Із сірої маси його виділяє розуміння процесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, а отже, здатність на ці процеси впливати. Це знання і робить його кимось на зразок володаря ілюзорного світу, і влада його побудована на вмінні маніпулювати людською свідомістю. Проте і він не може позбутися відчуття фальшивості, неправильності матеріального щастя. Інші персонажі символізують можливий вибір представника певного покоління, та є характерними уособленнями впливу соціальних та економічних обставин на особистість людини.

Літературний світ складається з кількох рівнів. Перший – знайомий тип кримінального, змішаного товариства, типового для пострадянського покоління, де випускник Літінституту може стати продавцем, де правлять наркотики і зброя. Інший, що відкривається лише в другій половині роману, коли герой потрапляє в надра Інституту Бджільництва, виводить фальш знайомої реальності на новий виток; ірреальним продуктом спритних комп'ютерників виявляється вся політична еліта Росії. Паралельно з цією спіраллю існує ще одна, яку В. Пелевін пов'язує зі світом езотеричного пізнання. Символом цього неіснуючого універсуму четвертого виміру в романі стає Вавилонська вежа, до якої з самого початку читача відсилає ім'я головного героя – суб'єкта процесу пізнання.

В. Пелевін ставить перед героєм вибір: звичайне життя звичайної людини або входження в ієрархію язичницьких богів реклами, збагачення та управління. Герой обирає друге. Слово «покоління» є ключовим концептом роману та винесене до назви.

У романі «Покоління П» В. Пелевін викладає соціально-філософську концепцію, що оцінює сучасний західний світ і

вестернізацію Росії. При цьому він висловлює цю концепцію трьома способами: один раз – через події і сюжетні ходи самого роману, другий раз – мовою абстрактних міркувань, за допомогою вставленої в роман теоретичної статті, нарешті, третій раз – мовою псевдо-давнього міфу, де ті ж положення викладаються як сюжети з життя язичницьких богів.

Однією зі специфічних рис мови роману є широке використання англіцизмів, можливо, з метою відобразити процес, наявний у дійсності – англійську мову зараз можна назвати «ною латиною». Ставши міжнародною, вона все більше змішується з мовами народів світу. Зокрема, з російською («бренд», «лэйбл» «гамовер»). Крім того, вона стає модною, англіцизми звучать навіть там, де їх використання не обов'язкове, а іноді і взагалі не потрібне. Посилують враження численні зображення рекламних кампаній, кліпів, слоганні словесні формули. Та і сам сюжет нагадує низку кліпів.

Можна окреслити певне коло проблем: проблема ідеології споживання, проблема маніпуляції людською свідомістю засобами ЗМІ, проблема духовної деградації покоління, проблема грошей як головної міфологеми сучасного покоління, проблема розвінчування радянської міфології та ідеології, проблема ідеологічного конфлікту поколінь. Можна відзначити особливості створення концепції покоління, представником якого і є Вавілен Татарський: прийоми постмодерністської поетики (неоднозначність трактування, жанрова баратоплановість, пародія, інтертекстуальність, неоміфологізм) та специфічна мова роману, яка відзначається широким використанням рекламної мови слоганів, застосуванням англіцизмів, відстороненим зображенням дійсності, що виключає авторську оцінку зображуваних подій.

ВИСНОВКИ

Дослідження творів, основною проблематикою яких є поколіннева, стало нагальною потребою сучасного літературознавства та соціологічних студій. У процесі з'ясування сучасних літературознавчих, соціологічних та культурологічних поколінневих концепцій, аналізу романів Д. Коупленда, В. Пелевіна в аспекті реалізації у них теми покоління ми дійшли наступних висновків.

Насамперед поняття «покоління» і «поколіннєвий» підхід використовуються, коли літературознавці і критики виокремлюють твори, у яких зміна поколінь є предметом дослідження авторів. Цю літературу прийнято розглядати в контексті автобіографічної прози, постмодерністської інтертекстуальності або в контексті сучасної тенденції non-fiction. Герой сучасної поколіннєвої літератури як хранитель аксіологічної бази покоління, який відповідає за отримання та декодування інформації попереднього покоління, насправді ні за що не відповідає та створює власну реальність на основі створених ним же ілюзорних асоціацій. Загалом можна говорити про те, що літературознавча концепція покоління не може бути розглянута у відриві від концепції соціокультурної, оскільки саме соціокультурні обставини відображені в поколіннєвій літературі, що дає підстави для вивчення цієї категорії з літературознавчої точки зору. Загалом вивчення теми покоління, втіленої у сучасній літературі, є актуальною проблемою сучасного літературознавства. Цей аспект не є вивченим повною мірою, залишаючись переважно дослідженим на рівні окремих текстів.

Поколіннєва література як проблемно-тематична єдність сформувалася наприкінці ХХ століття, але окремі спроби зображення характеру героя в контексті покоління, до якого він належить, простежуються ще з часів стародавньої і середньовічної літератури та продовжуються у ХІХ ст. (А. де Мюссе, М. Лермонтов, І. Тургенев). Повноцінне панорамне зображення цілого покоління представлено у ХХ столітті, у літературі «втраченого покоління» (романи Е. Хемінгуея, Г. Белля), «покоління джазу» Ф.С. Фітцджеральда, покоління бітників та хіпі (Д. Керуак). Загалом, відмічається підвищення інтересу до проблеми покоління історичного зламу – політичного, соціального, економічного, тощо.

Серед сучасних представників поколіннєвої літератури найбільш вивченою є творчість Д. Коупленда, який першим звернувся до проблем

сучасного покоління (С. Антоненко, К. Кузнецов, І. Кормільцев, А. Вяльцев, тощо), та В. Пелевіна – представника російськомовної літератури (С. Антоненко, О. Геніс, А. Долін, О. Кривцун, Г. Мережинська, Л. Салієва, тощо).

За Д. Коуплендом, «Покоління Х» – американці, народжені у період з 1961 по 1981 роки – актуалізувалося з кінця Холодної війни, під час розпаду СРСР. Крім того, «покоління Х» США має свої аналоги і в інших країнах. Наприклад, у континентальній Європі це покоління відоме як «Generation E», або просто «покоління дев'яностих»; у Франції – «Generation Vof»; у країнах комуністичного блоку – «поколінням гласності та перебудови», або «Поколінням П». Поколіннева література представлена переважно жанром роману.

Проблемно-тематичний рівень досліджуваних творів має типологічно-спільні риси. Так, автори піднімають схожі питання: проблема ідеології споживання, проблема маніпуляції людською свідомістю засобами ЗМІ, проблема духовної деградації суспільства. Але Д. Коупленд акцентує увагу на соціальній панорамі зображуваного часу. У романі ж В.Пелевіна «Покоління П» більш докладно розглядається проблема грошей як головної міфологеми сучасного суспільства та підіймається проблема розвінчування радянської міфології та ідеології, яка історично не могла бути повно розкрита у західних авторів.

Найповніше тема покоління розкривається в образах персонажів, які є представниками двох конфліктуючих поколінь. У конфлікті роману Д. Коупленда особливим чином відбилися відносини індивідуума й соціуму, зокрема ескапістські тенденції, зумовлені сучасним політичним, соціальним та економічним станом. Саме в цей період відбувається інтенсифікація процесу осмислення американського складного і мінливого соціуму з загостреною увагою до факторів впливу оточення, до соціальних умов існування індивідуума, що детермінують

його характер. Конфлікт роману «Покоління Х» зумовлений соціально-історичними умовами на межі історичного зламу, який зумовлює різницю у світосприйнятті поколінь, моральних цінностях, соціальному статусі – представники двох поколінь, які є близькими одне до одного у часі, зростали у різних умовах – умовах економічного розквіту («бумери») та кризи («іксери»). Прагненням знайти себе в цьому суспільстві пояснюють свою втечу від суспільства, свій пасивний бунт персонажі-іксери. Вони протиставляють себе бумерам та яппі та, на відміну від них, відмовляються від усього, що може становити культ сучасного суспільства – від заробітку, великих будинків та дорогих речей. Матеріальні речі для них мають цінність лише тоді, коли пов'язані з певними подіями у часі, на відміну від попереднього покоління, яке зазнало впливу ідеології споживання.

Якщо у романі Д. Коупленда зображено конфлікт поколінь, то в романах В. Пелевіна персонажі – представники одного покоління. Значна увага приділяється особливостям взаємовідносин різних соціальних прошарків у межах покоління. Художній простір роману В. Пелевіна – пострадянська дійсність. Персонажі – представники так званого «покоління 90-х», покоління історичного зламу, зумовленого соціокультурними обставинами, пов'язаними з розпадом СРСР. Вавілен Татарський – представник пострадянського покоління, який намагається знайти своє місце у новому, ще не до кінця сформованому, соціумі. На його прикладі В. Пелевін демонструє процес переродження інтелігента в представника так званого «середнього класу» – химери, породженої економікою епохи. Це і є нове покоління, «Покоління П», об'єктом поклоніння якого є телевізор.

Тема покоління в романах втілюється і на рівні поетики. Для її розкриття застосовуються прийоми колажу, фрагментарності, специфічна мова романів, яка характеризується використанням авторських неологізмів, методу «глосс» у Д. Коупленда, численними

«рекламними паузами» у романі В. Пелевіна. В структурі роману Д. Коупленда наявні ознаки поліфонії. Абстрактна (поза особистістю будь-якого героя) ідеологія представлена лише позатекстовими вставками-глоссами, які відображають авторську точку зору і є елементами іншого текстового плану.

Загалом можна говорити про те, що сучасна поколіннева література сформувалася під впливом соціально-історичних змін, виникнення нового типу світогляду, маргіналізації суспільства, необхідності створення нових концепцій буття. І саме соціокультурними відмінностями зумовлено розбіжності в особливостях вираження теми покоління у досліджуваних романах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амусин М. «...Чем сердце успокоится» / М.Амусин // Вопросы литературы: Журнал критики и литературоведения – 2009. – №3. – С. 5–45.
2. Антоненко С. Поколение, застигнутое сумерками: [Электронный ресурс] / С.Антоненко // Новый мир. – 1999. – № 4. – Режим доступа: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/1999/4/antonen.html

3. Безгрешнова А.М. Проблема поколений в зеркале русской художественной культуры XIX – начала XX веков: дис. на соискание науч. степени кандидата культурол. наук: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры»: [Электронный ресурс] / А.М.Безгрешнова. – СПб, 2001. – 227 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/problema-pokolenii-v-zerkale-russkoi-khudozhestvennoi-kultury-xix-nachala-xx-vekov>
4. Васютина В. Галлюцинации Пелевина: [Электронный ресурс] / В.Васютина. – Режим доступа: <http://pelevin.nov.ru/stati/ovas/1.html>
5. Генис А. Виктор Пелевин: границы и метаморфозы. / А. Генис // Знамя: ежемесячный литературно-художественный и общественно-политический журнал. –1995. – №12. – С. 210–214.
6. Дюркгейм Э. Курс социальной науки // Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. - М., 1995.
7. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. - М . , 1991.
8. Зенкин С.Н. «Поколение»: опыт деконструкции понятия: [Электронный ресурс] / С.Н. Зенкин. – Поколение в социокультурном контексте XX века. – М.: Наука. – 2005. – С. 130–136. – Режим доступа: <http://ec-dejavu.ru/g/Generation.html>
9. Ковалева И. Новые писатели или новая литература? [Электронный ресурс] / И.Ковалева // Вопросы литературы. – 2010. – №5. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/voplit/2010/5/ko2.html>
10. Кон И. С. К проблеме возрастного символизма // Советская этнография.- 1981. - №6. - С. 18.
11. Кон И. С. Социология личности. - М., 1967.
12. Кон И.С. Возрастные категории в науках о человеке и обществе // Социологические исследования. - 1978. - №3. - С. 82.

13. Кормильцев И. Поколение Икс: последнее поколение? [Электронный ресурс] / И.Кормильцев // Иностранная литература. – 1998. – №3. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/inostran/1998/3/kormilsev1.html>
14. Коупленд Д. Поколение Икс: [Электронный ресурс] / Д. Коупленд // Иностранная литература. – 1998. – №3. – Режим доступа: http://lib.ru/INPROZ/KOUPLEND/gen_x.txt
15. Кривцун О. Художник и поколенческое сознание: [Электронный ресурс] / О.Кривцун // Поколение в социокультурном контексте XX века, М.: Наука, 2005. – Режим доступа: <http://www.deol.ru/users/krivtsun/article34.htm>
16. Кузнецов К.В. Доминанты поколенческой проблематики современной русской литературы: на материале романа "Generation П" В. Пелевина в актуальном контексте «Generation Икс» Д. Коупленда: дис. на соискание науч. степени кандидата филологических наук: спец. 10.01.01 «Русская литература»: [Электронный ресурс]/ К.В.Кузнецов. – Вологда, 2008. – 191 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/dominanty-pokolencheskoi-problematiki-sovremennoi-russkoi-literatury-na-materiale-romana-gen>
17. Кузнецов С. Певцы неизвестного поколения: [Электронный ресурс] / С.Кузнецов. – Режим доступа: <http://litfile.net/pages/25978/28579-29584?page=17>
18. Личность в XX столетии [Электронный ресурс] / под ред. М.Б.Митина. – М.: Мысль, 1979. – Режим доступа: http://propagandahistory.ru/books/pod-red--M-B--Mitina_Lichnost-v--XX-stoletii/
19. Мережинская А.Ю. Художественная парадигма переходной культурной эпохи. Русская проза 80 – 90-х годов XX века:

- Монография / А.Ю. Мережинская. – К.: ИПЦ «Киевский университет», 2001. – 433 с.
20. Минкевич А. Поколение Пелевина: [Электронный ресурс] / А.Минкевич. – Режим доступа: [ttp://pelevin.nov.ru/stati/o-mink/1.html](http://pelevin.nov.ru/stati/o-mink/1.html)
21. Нагорная Н.А. Сновидения и реальность в постмодернистской прозе В.Пелевина / Н.А.Нагорная // Филологические науки. – 2003. – №2. – С. 44–51.
22. Новиков В. Литературный пейзаж после нашествия Пелевина [Электронный ресурс] / В.Новиков. – Режим доступа: <http://pelevin.nov.ru/stati/o-novik/1.html>
23. Овсяк О. Всеохопність масової культури. / О.Овсяк // Всесвіт: журнал іноземної літератури. – 2008. – №11/12. – С. 163–168.
24. Пелевин В. GENERATION П. – М.: Вагриус, 2003. – 368 с.
25. Плясова В.В. Постмодернистская проза и ее представители. Постмодернизм В. О. Пелевина: [Электронный ресурс] / В.В.Плясова. – Режим доступа: <http://pelevin.su/viewtopic.php?f=79&t=24>
26. Полишко Н.Е. Роман Д.Коупленда «Поколение X» как отражение новых художественных тенденций в американской литературе конца XX века: дис. на соискание науч. степени кандидата филологических наук: спец. 10.01.04 «Литература зарубежных стран» / Н.Е.Полишко. – Днепропетровск, 2004. – 225 с.
27. Полотовский С., Козак Р. Пелевин и поколение пустоты: [Электронный ресурс] / С.Полотовский, Р.Козак. – Режим доступа: <http://lib.rus.ec/b/361265/read>
28. Прибыткова И.М. Мы – не маргиналы, маргиналы – не мы? [Электронный ресурс] / И.М.Прибыткова. – Режим доступа: <http://www.i-soc.com.ua/institute/marginalnost.pdf>

29. Пронин В.А., Толкачев С.П. Современный литературный процесс за рубежом: учебное пособие: [Электронный ресурс] / В.А.Пронин, С.П.Толкачев // Современный литературный процесс за рубежом: учебное пособие. – М.:Изд-во МГУП, 2000. – 168 с. – Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook026/01/part-006.htm>
30. Рубинштейн Л. Когда же придет настоящий «П»? [Электронный ресурс] / Л.Рубинштейн. – Режим доступа: <http://pelevin.nov.ru/stati/o-rub/1.html>
31. Русский Переплет. Анализ некоторых романов, повестей и рассказов Виктора Пелевина: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pelevin.info/pelevin_222_0.html?page=3
32. Рытова Т.А. «Поколение» как категория современного литературного процесса: [Электронный ресурс] / Т.А.Рытова // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – №4(8). – Режим доступа: <http://www.lib.tsu.ru/mminfo/000063105/fil/08/image/08-087.pdf>
33. Салиева Л.К. Мифы 90-х, или «Вечные ценности нового поколения» (на материале романа В.Пелевина «Generation «П»»): [Электронный ресурс] / Л.К.Салиева. // Вестник Московского университета. Сер. 19, Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – №2 – С. 69–75. – Режим доступа: <http://pelevin.nov.ru/stati/o-myth90/1.html>
34. Силакова С. Поколение дворников и(к) сторожей: [Электронный ресурс] / С.Силакова. – Режим доступа: <http://litfile.net/pages/25978/28579-29584?page=18>
35. Умберто Эко. Отсутствующая структура / Пер. с итал. Резник В., Погоняйло А. - СПб., 2004.
36. Умберто Эко. Шесть прогулок в литературных лесах / Пер. с англ. А. Глебовской. - СПб., 2003.

37. Хализев В.Е. Теория литературы / В.Е.Хализев. – М.: Высшая школа, 1999. – 240 с.
38. Хачатурян В. Человек массы – это звучит страшно? / В.Хачатурян // История: научно-методическая газета для учителей истории и обществоведения. – 16 – 31 января, 2007. – №2. – С. 9–16.
39. Эренбург, И. Оттепель : повесть / Илья Эренбург. Москва : Советский писатель, 1954. 140, [4] с.
40. Eisenstadt S. N. From Generation to Generation. Age Groups and Social Structure. N. Y., 1956
41. Generation X: Tales for an accelerated culture. New York, 1991.